

"Dat doelgerichte krabben", legt zij op een sombere zaterdagmorgen aan haar keukentafel in de Belgische Kempen uit, "is toepasselijk voor zover het de traditionele wetenschap betreft. Als de jeuk niet stopt betekent dit dat het krabben niet efficiënt is geweest. Wetenschap is nogal doel- en resultaatgericht. Vandaar ook de verwantschap met de techniek: je moet er uiteindelijk wat aan hebben, de pijn moet verzacht, en het comfort vergroot worden. De filosofie doet dat allemaal niet. Integendeel, zou ik haast zeggen. Die is voornamelijk bezig dat comfort en de rust te verstoren, met een doel dat ook nog eens heel obscuur is: ongemak teweegbrengen waarvan de mens niet weet wat ie er mee aan moet. Filosofen zeggen dan heel gewichtig dat dat nu juist het waarmerk is van een authentiek bestaan, maar verzui- men aan te geven waarin de authenticiteit van dat bestaan dan wel gelegen is. Krabben om jeuk te krijgen? Het lijkt wel masochisme."

**"Filosofie is
voornamelijk bezig
de rust te verstoren, met als
doel ongemak teweeg te
brengen."**

Met dat verschil lijkt u de filosofie los te maken van de overige academisch beoefende disciplines.

"Dan wil ik u nogmaals wijzen op het onderscheid dat ik zoëven maakte tussen interpretaties en hoe de dingen zelve zijn. Dat te beseffen maakt mijzelf ook wat huiverig voor om het even wat ik zeg. Het zijn niet meer dan interpretaties, gedachtenconstruc- ties, die je met een beetje logisch redeneren ook weer onderuit kunt halen. Het klinkt wel mooi: 'wetenschap is gericht op een jeukvrij bestaan'. Je kunt dat aannemelijk maken. Maar dan ga je voorbij aan bepaalde feiten die op het tegendeel wijzen. Juist de hedendaagse wetenschap brengt dankzij bijvoorbeeld de kwan- tummechanica, ook heel wat jeuk teweeg."

De Martelaere maakte in haar te Groningen en Enschede gehou- den lezing onderscheid tussen wat zij als 'moderne' – lees: 'tra- ditionele' – en als 'hedendaagse' wetenschap betitelt. Want, of de metafoor van de dood als enig object van de wetenschap nu toe- passelijk lijkt of niet, die wetenschap is tegenwoordig alleszins in beweging. Sinds de moderne wetenschap als loot aan de stam der Verlichting ontsproot, hebben zich tenminste twee revolu- ties voorgedaan die al wat tevoren als objectief, ken- en aantoon- baar werd beschouwd, op losse schroeven zetten.

De eerste werd door *Charles Darwin* ontketend, die met zijn evolutietheorie het vertrouwen in een statische, onveranderlijke werkelijkheid opzegde door juist de verandering tot object van wetenschap te maken. De tweede revolutie kwam deels uit de koker van de thermodynamica die de onomkeerbaarheid van bepaalde processen aan het licht bracht, en deels op het conto van de kwantummechanica, die de wetenschappelijke objecti- viteit en de neutraliteit van de onderzoeker relativeerde. En ten overvloede heeft de chaostheorie de voorspelbaarheid van

fysische processen ook nog eens ernstig onder druk heeft gezet. De 'hedendaagse' wetenschap onderscheidt zich van de tradi- tionele, doordat zij, rekening houdend met deze nieuwe en fundamentele onzekerheden, toch betrouwbare kennis moet blijven leveren. Verzoenend werk in dit opzicht werd geleverd door de thermodynamicus *Ilya Prigogine* – "een landgenoot", zoals De Martelaere tijdens haar lezing een tikje trots opmerkte – die de 'pijl van de tijd' in de wetenschap introduceerde. Tijd, zo leert Prigogine, heeft een vormscheppende werking, ook in de wetenschap, en bewerkstelligt een voortdurende creatie van het absoluut nieuwe. Dat zet dus een fikse streep door de herhaal- baarheid die lang als onwrikbaar criterium voor bijvoorbeeld wetenschappelijke experimenten heeft gegolden. Hoewel steeds is uitgegaan van het absolute tegendeel, blijken, aldus Prigogine, in de natuur onomkeerbaarheid en *niet-oorzakelijke* verbanden veel vaker regel dan uitzondering. Een natuurkunde die dat ver- disconteert, zegt hij, wordt een fysica in de ware zin des woords; *physis* verwijst niet voor niets naar de levende, groeiende en voortdurend veranderende natuur. "Deze wetenschap", zo be- sloot Patricia de Martelaere haar lezing, "zal niet meer berusten op afstandelijke, onbevooroordeelde observatie, maar op een per- soonlijk en uniek verband tussen subject en object. Zij wordt, in de woorden van Prigogine, een '*écoute poétique de la nature*'."

Grote verzoendag; het klinkt haast te mooi om waar te zijn. Maar schuift de wetenschap zo niet te veel op in de richting van bijvoorbeeld de kunst?

"Het is inderdaad zo dat Prigogine de boel poëtiseert; wetenschap wordt een soort artistiek ideaal. Ik denk dat hij gelijk heeft waar hij de metamorfose schetst die de wetenschap heeft ondergaan. Maar aan de andere kant stelt hij de zaak wat extreem voor. Onzekerheid bijvoorbeeld, heeft allicht altijd een rol gespeeld in de wetenschap. Je kunt je bovendien afvragen of de gedaantever- andering zo radicaal is als hij het voorstelt. Wetenschappers die ik erover aanspreek en die zijn werk kennen, vinden het door- gaans wel amusant; heel aannemelijk, maar ook wel een geromantiseerde visie op de wetenschapsbeoefening. In de dagelijkse praktijk, menen zij, is nog niet zo heel veel veranderd.

**"Een nieuw verbond tussen
object en subject? Accoord.
Maar een volledig
samenvloeien lijkt me
niet aan te bevelen."**

"Maar uw vraag is terecht. Het lijkt inderdaad Prigogines bedoeling om de wetenschap te doen opschuiven in de rich- ting van de kunst. En daartegen heb ik toch wel de meeste bedenkingen. Ik zie in die poging het nostalgische beeld op- doemen van de romantische wetenschapper die graag voor creatiever en artistieker wordt aangezien dan hij in de traditio- nele visie werkelijk was. Nu gun ik dat de wetenschapper wel, maar het lijkt me toch te veel van het goede. *Une nouvelle*